

Élő múlt

Előszó az '56-os számhoz

THIMÁR ATTILA (1969) Budapest

A kultúratudomány és a történeti antropológia már hosszabb ideje vizsgálja, hogy a megtörténő események mikor és milyen tudati, pszichikai, szociológiai mozgások hatására válnak múlttá tudatunkban. Biztosnak látszik, hogy minél nagyobb jelentőségű egy esemény, annál hamarabb tud múlttá válni, annál hamarabb veszi körbe a kultikus megközelítés, illetve a kultikus kisajátítás. Másrészt az is biztos, hogy minél több embert érintett egy történéssor, annál kevésbé tud múlttá válni, mert a személyes vagy családi emlékezet megsokszorozott mértékben tartja meg élő és identitás-képző elemként az eseményeket.

Az a forradalom és szabadságharc, amelyet a magyar nép vívott 1956-ban, mindenkit érintett az országban. Nagyobb vagy kisebb mértékben mindenkinek köze lett hozzá, mint ahogy a szabadságharcot követő megtorlási hullámhoz, illetve az ezt folytató Kádár-rendszer kiépítéséhez. Haszonélvező vagy elszenvető pozícióban mindenki részese lett a folyamatoknak. Éppen ezért a hivatalos ideológiától és kultikus beállítódástól függetlenül minden családnak megvan a saját verziója, a saját élményegyüttese és hagyománya, amelyet birtokol a szabadságharccal kapcsolatosan. Ez tájékozdási pontként hatvan éven át meghatározta a további viszonyulást és tevékenységi akciórádiust a „szabadsághős kontra kádári apparátus” skálán. 1956 hatása Magyarországon tehát nem elsősorban a kultuszépítési tevékenység architektúrája mentén nyilvánul meg, hanem éppen a hétköznapi élet különböző fordulataiban: ki mennyire alkalmazkodott a kádári rendszer lehetőségeihez, mennyire korrumpálódott abban, ki mennyire volt részese az általánossá váló értékrelativizáló politikának, illetve ki milyen módokon tudta megtalálni saját boldogulásának útjait a rendszer labirintusában. Másrészt ki mennyire volt számkivetett a rendszer partjainak szélére, mennyire tudta függetlenül vagy benső függetlenségben megőrizni tartását, szűkítve megélhetési lehetőségeit. Az eltelt hatvan év tehát egyfelől alkalmas lenne a múlttá éréshez, másrészt a rendkívül átfogó hatás miatt mégsem vált azzá. Érdekes tapasztalat volt számomra a Terror Házának előterében látható dokumentumfelvétel-sorozat, ahol az egykori áldozatok hozzászólói ismételtetik: „megbocsátunk, de nem felejtünk”. Személyes véleményem, hogy elfelejteni nem érdemes semmit, de megbocsátani sem lehet senkinek, aki akár a Rákosi-féle személyi kultusz diktatúrájában, akár a kádári rendszerben a népet elnyomó hatalom oldalán részt vett. Azt hiszem, hogy a személyes vagy a családi attitűdök, az életvezetési stratégiák sem a megbocsátás irányába mozdultak el az eltelt évtizedekben.

A Kortárs folyóiratban évek óta minden októberi számba illesztettünk egy-egy megemlékező írást az 1956-os szabadságharccal kapcsolatosan, s így volt ez tavaly is a 60. évforduló alkalmából, és hosszabb idő óta közöljük Szigethy Gábor *Napló múltidőben* sorozatát. Az év során azonban olyan sok olyan jellegű írás gyűlt össze, hogy nem tehattünk mást, egy külön tematikus számot szerkesztettünk össze, hogy egymás mellett, egymást erősítve álljanak az olvasók előtt a szövegek mind a szépirodalmi, mind a tanulmányi, kritikai részben. Nemcsak az 1956 októberében, novemberében történt eseményekre koncentráltunk, ezeket számos megemlékezés, konferencia, kiadvány feldolgozta a tavalyi év során, hanem inkább az utóhatásra: a megtorlások, az utóélet összefüggésrendszerét, miértjeit próbáljuk több oldalról bemutatni. Nagyon különös az 1956-os eseményeket követő megtorlás indokolatlan intenzitása. Biztos vagyok abban, ha Kádárék nem ilyen elkeseredet módon próbálták volna elfojtani az emberek tudatában '56 szellemét bosszújukkal, akkor még sikeresebb lehetett volna kompromittáló politikájuk az 1970-es években, s tán el sem jött volna az 1990-es változássorozat.

Reméljük, hogy ezzel az 1956-ra emlékező számunkkal olvasóinknak is lehetőséget adunk arra, hogy saját emlékeiket leporolgtatva (esetleg új tapasztalatokkal kiegészítve) újra meghatározzák magukban a szabadságharc tájékozdási pontként adódó szerepét.

Thimár Attila